

Pikkuvelli toi vipinää

Siskokset Riina (vas.), Minttu, Silja ja Ilona ihastelevat perheen Risto-kukkoa pikkuveljensä Elmerin ja vanhempiensa Mikko ja Birgitta Aaltosen kanssa.

Birgitta ja Mikko Aaltosen neljän tyttären sarja sai jatkoa perheeseen sijoitetusta pikkuisesta Elmeristä. Vilkkaan pojan mukana perheeseen tuli niin paljon vilskettä, että vanhempien jaksaminen joutui koetukselle. Arki on saatu taas raiteilleen tiiviillä joukkuepelillä perhehoidon työntekijöiden kanssa.

TEKSTI OLLI KOIKKALAINEN KUVAT PETTERI KIVIMÄKI

Juomalasit helisevät pirtinpöydällä, kun kolmevuotias Elmeri juokselee pitkin vanhan maalaistalon tuvan puulattioita ja huudahtelee iloisesti ”Heippa!”. Hänen pitäisi itse asiassa olla naapurihuoneessa katsomassa videota isosiskojensa kanssa, mutta minkäs sille mahtaa, että tuvan puolella on jotain kiinnostavampaa, kuten vieraita ja herkkuja kahvipöydässä.

– Elmeri on vauhdikas kaveri. Hän on ollut myös apupoikana, kun olen remontoanut keittiötä, isä **Mikko Aaltonen** naurahtaa ja nappaa pojan syliinsä.

Jonkun on oltava periaatteessa koko ajan lähellä Elmeriä, jotta hänen liikkeisiinsä ehditään reagoimaan. Pojalla on ollut haasteita myös maltin kanssa, joten perheen tytöille ei ole voinut antaa kovin paljon hoitovastuuta.

– Elmeri ei varmasti ole ihan helpoin perheen pienimmäinen, sillä hän osaa kyllä sokea leikkejä ja välillä hänellä saattavat heilua nyrkitkin. Mutta kun yhteistä tekemistä löytyy, hän innostuu kaikesta, äiti **Birgitta Aaltonen** kertoo.

Poika rauhoittuu isän sylissä, hörppää vettä lasista, ihmettelee hetken vieraita ja päättää sitten palata siskojensa luo. Heitä on tasainen sarja: esikoinen **Minttu** on 13-vuotias, ja perässä seuraavat **Riina** (11), **Silja** (8) ja **Ilona** (5).

Minttu ja Riina kertovat, että Elmerin kanssa on enimmäkseen ihan kivaa leikkiä ja puuhailla varsinkin kahden kesken. Laajassa pihapiirissä riittää hyvin temmellystilaa. Välillä pikkuveljen meno kuitenkin yltyy häiritseväksi.

– Jos paikalla on liikaa ihmisiä, hän alkaa riehua, tytöt kertovat.

Äidin mukaan tyttöjen kanssa on jouduttu keskustelemaan monesta asiasta, mutta koskaan heidän suustaan ei ole kuulunut esimerkiksi ”Miksi tuot täällä?” tai ”Lähtisipä hän pois!”

Elmeri ei varmasti ole ihan helpoin perheen pienimmäinen, sillä välillä saattavat heilua nyrkitkin. Mutta kun yhteistä tekemistä löytyy, hän innostuu kaikesta.

» – Olen ylpeä, miten hyvin lapset ovat ottaneet Elmerin pikkuveljekseen. Ehkä se on auttanut, että olemme painottaneet heille alusta alkaen, että hän kuuluu kotiinme tasavertaisena kaikkien kanssa. Tämä on koko perheen juttu, Birgitta sanoo.

Ajatus hautui vuosikautia

– Aluksi oli vähän outoa, kun pikkuveli ei tullutkaan meille sairaalasta, niin kuin muut sisarukset, vaan joku toi hänet meille, Minttu ja Riina muistelevat.

Toisin kuin perheen työt, Elmeri ei ole Mikko ja Birgitta Aaltosen biologinen lapsi, vaan hänet on sijoitettu perheeseen lastensuojelullisista syistä. CNC-koneistaja Mikko ja sosionomi Birgitta toimivat siis Elmerin perhehoitajina eli sijaisvanhempina ja perheen työt pojan sijaissiskoina.

Aaltoset asuvat 250 asukkaan Tikkanen kylässä keskellä kauneinta Järvi-Suomea. Kylä oli aiemmin osa Korpilahden kuntaa ja kuuluu nykyään Jyväskylään. Runsaan 143 000 asukkaan Jyväskylässä on noin 125 Aaltosten kaltaista sijaisperhettä, joihin on sijoitettu pitkäaikaisesti yhteensä noin 170 lasta ja nuorta eri puolilta maata.

Kun elokuussa 2018 oli meneillään syyslukukauden toinen koulu-päivä, Aaltosten vanhimmat työt eivät olisi halunneet millään lähteä kouluun, sillä uuden perheenjäsenen oli määrä saapua kyseisenä päivänä.

– Tytöt olivat vähintään yhtä innoissaan kuin me vanhemmatkin, Mikko Aaltonen muistelee.

Ajatus sijaisperheeksi ryhtymisestä oli ollut pariskunnan mielessä jo ennen kuin heillä oli lapsia; se oli ikään kuin vaihtoehtona sille, jos biologisia lapsia ei tulisikaan. Kun lapsia alkoi syntyä, ajatus jäi hautumaan vuosikausiksi. Viimein neljännen tyttären syntymän jälkeen aika tuntui oikealta.

Birgitta Aaltosen mukaan heidän tärkein syynsä sijaisvanhemmuuteen oli halu tarjota turvallinen koti ja perhe sellaiselle lapselle, joka on niitä vailla. Birgitalla osasyynä oli myös toive voida jatkaa kotona lasten kanssa, kuten hän oli ollut jo pitkän patkan ennen Elmerin tuloa.

– Tässä kylällä on myös pari tuttua sijaisperhettä. Se ehkä rohkaisi meitä, että lähdetään nyt ainakin sinne valmennukseen, Birgitta kertoo.

”Viikon päästä hän oli jo meillä”

Aaltoset aloittivat perhehoitajuuteen perehdyttävän PRIDE-valmennuksen tammikuussa 2018. Jyväskylässä ja lähikunnissa valmennuksia järjestää muun muassa kuntarahoitteinen Keski-Suomen sijaishuoltoyksikkö kahdesti vuodessa. Niissä on mukana yleensä noin seitsemän pariskuntaa, mutta perhehoitajaksi voi hyvin ryhtyä myös yksin.

Aaltoset lähtivät mukaan avoimin mielin saadakseen varmuuden, onko sijaisvanhemmuus ylipäänsä ”heidän juttunsa”.

– Päätimme käydä valmennuksen ensin rauhassa läpi ja katsoa sen jälkeen, millaisia tunteita ja ajatuksia se herättää. Emme halunneet tehdä ratkaisua liian varhain ja halusimme varmistua, että olemme samaa mieltä, Birgitta ja Mikko kertovat.

Puolisen vuotta kestänyt PRIDE-valmennus jäi kummankin mieleen positiivisena kokemuksena. Mukaan tarttui hyödyllistä tietoa niin sijaisvanhemmuudesta kuin muustakin vanhemmuudesta, kasvatukselta ja haastavista elämäntilanteista. Mikon mielestä ihan kaikkien tulevien vanhempien olisi hyvä saada ainakin pieni tiivistelmä PRIDEn annista.

– Se oli kaikkiaan antoisaa, kun myös porukka ja ohjaajat olivat hyviä. Joihinkin asioihin sukkellettiin sen verran syvällisesti, että siellä oppi tuntemaan paremmin myös itseään. Paljon oli ajateltava myös sellaisia asioita, jotka ehkä ohittaa arjessa, pariskunta sanoo.

Valmennuksessa painotettiin, ettei päätöstä sijaisvanhemmuudesta ole välttämätöntä tehdä heti valmennuksen loputtua, vaan sitä voi kysytellä tarvittaessa pitkäänkin. Aaltosille päätös oli selvä nopeasti: kumpikin koki sijaisvanhemmuuden omakseen. Osa samassa valmennusryhmässä olleista päätyi toiseen ratkaisuun.

Alun perin Aaltosten mielessä olleet lyhytaikaiset sijoitukset vaihtuivat pitkäaikaisiin yhteisymmärryksessä perhehoidon työntekijöiden kanssa. Jonkin verran askarrutti myös se, missä vaiheessa he ilmoittaisivat kunnalle olevansa valmiita vastaanottamaan lapsen, sillä sijoituksen tarve voi tulla hyvinkin lyhyellä varoitusaajalla.

Aaltosilla puhelin pirisi pari kuukautta sen jälkeen, kun PRIDE oli päättynyt alkukesästä 2018. Vanhempien mielestä ajankohta osui nappiin, koska tytöt olivat saaneet viettää ensin kesän rauhassa ja perheen uusi vaihe alkaisi sopivasti lomien jälkeen. Noin viikon päästä soitosta he tapasivat viiden kuukauden ikäisen Elmerin ensimmäisen kerran, ja sitten pitikin jo tehdä päätös.

– Viikko tapaamisen jälkeen hän oli jo meillä. Valmennuksessa mainostettuun rauhalliseen tutustumisjaksoon ei ollut aikaa, sillä noin pienen lapsen on parasta päästä nopeasti kiinni tasaiseen elämään, Aaltoset kertovat.

Kullanarvoinen sosiaaliohjaaja

Elmerin vaikeat lähtökohdat huomioiden Birgitta ja Mikko Aaltonen osasivat varautua, että uuden tulokkaan kanssa eteen voi tulla monenlaisia haasteita. Monella sijaisvanhempalla niitä alkaa ilmetä niin sanotun kuherruskuukauden jälkeen, kun perusarki koittaa alkuihmetelyn jälkeen.

Aaltosten ensimmäinen vuosi Elmerin kanssa sujui kuitenkin helposti. Birgitta jäi kotiin hänen kanssaan. Uuteen elämäntilanteeseen sopeutumisessa perhettä auttoivat myös mentoriperhehoitajan tarjoama vertaistuki sekä säännölliset tapaamiset ja muu yhteydenpito sosiaaliohjaajan kanssa.

Aaltosten trampoliinissa on toisinaan viisikin pomppijaa. Etualalla sosiaaliohjaaja Sini Oikarinen (vas.) ja johtava sosiaalityöntekijä Tuija Oikari sekä vanhemmat Mikko ja Birgitta Aaltonen.

Noin vuoden jälkeen Elmerin oma tahto ja liikkumiskyvyt olivat kehittyneet siinä määrin, että hänelle ennustetut kasvatukselliset haasteet alkoivat tulla pintaan.

– Tytärten kanssa sellaisia ei ollut ollut. Arki muuttui henkisesti yllättävänkin raskaaksi. Luovuin ehkä vähän liikaa omasta ajastani ja jouduin käymään jaksamistani läpi kantapään kautta, Birgitta sanoo.

Kuormitusta lisäsi alkuvuodesta 2020 puhjennut koronapandemia, jonka vuoksi perheen koululaiset siirtyivät kotiopetukseen. Mikon työt puolestaan jatkuivat normaalisti kodin ulkopuolella, ja vuoro-työnsä vuoksi hän oli toisinaan poissa iltaisin. Kullanarvoiseksi tueksi osoittautui perheen oma sosiaaliohjaaja **Sini Oikarinen**, joka oli tullut tutuksi heti, kun Elmeri muutti sijaisperheeseensä. Hänen kanssaan Aaltoset rupesivat puuhaamaan Elmerille osapäiväistä päivähoitopaikkaa ja muita tukimuotoja arjen helpottamiseksi.

– Saamme kiittää Siniä todella paljon. Oli iso kynnys myöntää, että voisimme tarvita apua, koska aluksi kaikki oli mennyt niin hyvin. Lisäksi minulla oli vähän sellaista ajatusta, että kun on kerran valinnut tämän tien, niin kaikki taakka pitäisi myös kantaa itse. Onneksi otimme yhteyttä Siniin, sillä nyt arki rullaa paremmin, Birgitta kertoo.

”Meistä välitetään ihan oikeasti”

Jyväskylän kaupungin lastensuojelun sijaishuollossa työskentelee Sini Oikarisen lisäksi kolme muuta sosiaaliohjaajaa. He toimivat perhehoitajien apuna arjen asioiden järjestämisessä ja usein myös välittäjänä, kun jokin sijoitettuun lapseen liittyvä virallinen asia pitää saattaa sosiaalityöntekijän tietoon tai käsiteltäväksi.

– Perhehoitajilta tulee hyvin monenlaisia puheluita ja pyyntöjä. Usein ne liittyvät tapaamisiin ja verkostoihin. Sitten on ihan käytännön asioita, kuten mistä voi hakea tukea johonkin tiettyyn asiaan. On tärkeää, että tutustumme hyvin perhehoitajiin, jotta he uskaltavat puhua meille avoimesti kaikesta, Oikarinen kertoo.

Hänen mukaansa myös kiintymyssuhdeasiat nousevat usein esiin. Jyväskylän sijaishuollossa kiinnitetään erityistä huomiota juuri niihin. Yhdellä sosiaaliohjaajasta on erityisosaamista kiintymyssuhteista, ja hänen osaamisestaan on hyötyä niin lapsille, sijaisvanhemmille kuin biologisillekin vanhemmille.

– Monella sijaishuollossa olevalla lapsella on vaikeuksia kiintyä ja luottaa aikuisiin. On aika tavallista, että tarjoamme perheille kiintymyssuhdetyöskentelyä 5–10 kertaa, Jyväskylän lastensuojelun sijais- ja jälkihuollon yksikön johtava sosiaalityöntekijä **Tuija Oikari** kertoo.

Kiintymyssuhdetyö on tullut tutuksi myös Aaltosten sijaisperheessä, jossa se alkoi tänä keväänä. Sini Oikarinen ja toinen sosiaaliohjaaja ovat käyneet sen merkeissä tapaamassa Elmeriä ja hänelle tärkeitä aikuisia niin kotona kuin päiväkodissakin.

Birgitta Aaltonen on tyytyväinen saamiinsa kiintymyssuhdevinkkeihin.

– Moni asia, mitä olen pohtinut, on loksautanut kohdilleen. Tapaamisen lisäksi Sini on soitellut ja kysellyt kuulumisia. Siitä tulee sellainen olo, että taustalla joku välittää meistä ihan oikeasti. Se on myös madaltanut kynnystä ottaa yhteyttä sellaisistakin asioista, jotka eivät vaikuta omasta mielestä niin mullistavilta. »»

» Myös Mikko Aaltonen kertoo saaneensa paljon irti kiintymyssuhde-työstä. Vaikeiden aikojen jälkeen se on tuonut kaivattuja onnistumisen kokemuksia.

– On ollut hienoa oppia ymmärtämään paremmin lapsen haastavaa käytöstä. Olemme myös saaneet hyviä vinkkejä, miten jo pieni muutos omassa toiminnassa voi rauhoittaa lasta, Mikko sanoo.

Opettavainen matka täydellä sydämellä

Oman mausteensa sijaisperheen elämään tuo sijoitetun lapsen biologisten vanhempien ja mahdollisten muiden sukulaisten verkosto. Toisinaan syntymävanhemmat ovat aidosti läsnä lapsen elämässä myös sijoituksen aikana, toisinaan vain satunnaisesti tai eivät lainkaan. Myös verkoston liiallinen aktiivisuus tai passiivisuus voi harmittaa.

Aaltoset tapasivat Elmerin biologiset vanhemmat ensimmäisen kerran noin vuosi sijoituksen alkamisen jälkeen. Mikko ja Birgitta olisivat toivoneet kohtaamista jo aiemmin, jotta oman roolin sisäistämisen olisi ollut juohevampaa. Joitakin tapaamisia on ollut myös sittemmin, mutta pääosin yhteydenpito koostuu viestittelystä.

– Ensimmäinen tapaaminen oli kyllä todella tärkeä, jotta saimme heille kasvot. He myös antoivat meille täyden luvan olla Elmerille isä ja äiti, mikä oli aivan mahtavaa. Hänen äitinsä on ollut kiitollinen, että hoidamme Elmeriä. Meidän arkeamme helpottaa myös valtavasti, etteivät he ohjaile liikaa tekemisiamme vaan saamme tehdä tiettyjä

valintoja heidän puolestaan, Mikko ja Birgitta sanovat.

Suomessa on jatkuvasti pulaa sijaisvanhemmista. Jyväskylässä tilanne on suhteellisen hyvä, sillä noin 60 prosenttia lastensuojeluystävistä sijoitetuista lapsista ja nuorista on perhehoidossa; loput asuvat lastensuojelulaitoksissa ja ammatillisissa perhekodeissa.

Vaikka sijaisvanhemmuus on ollut välillä rankkaa, Birgitta ja Mikko Aaltonen suosittelevat valmennukseen hakeutumista lämpimästi kaikille, jotka ovat aidosti motivoituneita ja elävät tasapainoista arkea. Heidän mukaansa sopeutumista uuteen tilanteeseen voi helpottaa myös aiempi kokemus vanhemmuudesta.

– Onhan se aikamoinen hyppy tuntemattomaan, kun ei tiedä yhtään, millainen paketti sieltä niin sanotusti tulee. Silloin kun mekin vielä harkitsimme tätä, joku kysyi, miten me oikein uskallamme ottaa tällaisen riskin. Sanoimme, että eihän elämässä voi tietää muutenkaan, mitä yllätyksiä tai vaikkapa sairauksia on edessä jo vuoden päästä. Täytyy vain olla avoimin mielin. Sijaisvanhemmuus on antoisa ja opettavainen matka, niin kuin elämä muutenkin, pariskunta toteaa.

– On aika sama, ryhtyykö vanhemmaksi vai sijaisvanhemmaksi. Kumpikin rooli täytyy ottaa täydellä sydämellä. Jos pidättelee itseään koko ajan, myös anti on aika kapeaa, Tuuja Oikari kiteyttää. ■

Elmerin nimi on muutettu yksityisyyden suojaamiseksi.

Valmennus huomioi perheiden moninaisuuden

SIJAIS- JA ADOPTIOVANHEMMUUTTA harkitsevien PRIDE-valmennus on ollut käytössä Suomessa vuodesta 1995. Tänä aikana valmennuksen sisältöihin ja materiaaleihin on tehty neljä laajaa uudistusta. Niistä viimeisin on vuodelta 2020.

Kehittämisen tukena on PRIDE-toimikunta, johon kuuluu Pelastakaa Lasten, Perhehoitoliiton ja Pesäpuu ry:n edustajia. Viime vuoden uudistuksen jälkeen ennakoivalmennuksessa on huomioitu entistä paremmin koko yhteiskunnan, perhehoidon ja yksittäisten perheiden monimuotoistuminen.

Materiaaleissa tuodaan nyt entistä enemmän esiin sitä, että sijaisvanhempia tarvitaan kaikenikäisille lapsille ja eripituisiin sijoituksiin.

– Kulttuuri ja käytetty kieli muuttuvat, ja myös valmennuksiin osallistujat ovat monimuotoistuneet. Monenlaisia sijaisperheitä tarvitaan ihan jo lähtökohtaisesti, koska myös lapsilla on erilaisia tarpeita. Yritimme riisua

materiaaleista pois esimerkiksi sitä, että sijaisvanhempia olisi ikään kuin oletusarvoisesti oltava kaksi tai että heidän tulisi olla eri sukupuolta, Pesäpuu ry:n kehittämispäällikkö **Sirpa Yli-Rekola** kertoo.

LASTEN JA NUORTEN OMA ÄÄNI kuuluu nyt entistä selvemmin valmennusprosessissa. Materiaaleihin on lisätty perhehoidossa kasvaneiden lasten ja nuorten itse tuottamaa kokemustietoa. Sijaisvanhemmuutta harkitsevien perheiden lapset ovat saaneet niin ikään lisähuomiota.

Uutta on myös perinteisen ”rakkaus ja rajat” -kasvatuskäsitteiden laajentaminen. Valmennusmateriaaleissa korostuu edelleen, että tämä on hyvä kasvatuspohja myös sijaisvanhemmille. Usein vuorovaikutuksen ja luottamuksen rakentaminen sijoitettuun lapseen vaatii kuitenkin hieman muutakin, mitä tuodaan nyt aiempaa selvemmin esiin.

– Valmennuksessa avataan nyt porttia kiintymyskeskeiseen vanhemmuuteen, jolla vuorovaikutusta voidaan parantaa. Kiintymyskeskeisyyttä ei opita ihan niin vaan, mutta sen opetteluun kannustetaan, Yli-Rekola sanoo.

YHTENÄ PUNAISENA LANKANA uusimmissa PRIDE-valmennusmateriaaleissa on lisäksi se, että kyse on koulutuksen sijaan nimenomaan valmennuksesta, joka on tulevan sijaisvanhemman ja valmentajien yhteinen prosessi.

– Vähän niin kuin urheilussakin, PRIDE-valmennuksessa valmentajilla on suunnitelma, jota ruvetaan toteuttamaan yhteispelillä. Sijaisvanhemmuutta ei ikään kuin kaadeta valmiina valmennettavan päähän, vaan se avautuu pikkuhiljaa valmennuksen aikana ja osaamista syvennetään myöhemmin tukitoimin ja koulutuksin, Pesäpuu ry:n kehittämispäällikkö **Hanna Piironen** kiteyttää.

PERHEHOITAJIEN VALMENNUS

» Vuodesta 2012 lähtien jokaisen tulevan sijaisvanhemman ja muun toimeksiantosuhteisen perhehoitajan on täytynyt käydä ennakoivalmennus. Erityisesti syistä sen voi suorittaa myös vuoden sisällä sijoituksen alkamisesta.

» Yleisimmin käytössä on PRIDE-valmennus. Se on lyhenne englannin kielen sanoista Parents' Resources for Information, Development and Education (vapaasti käännettynä Vanhempien voimavarat tietoon, kehittämiseen ja oppimiseen).

» Valmennuksia järjestävät kunnat, alueelliset sijaishuollon tai perhehoidon yksiköt, järjestöt ja yksityiset perhehoitopalveluiden tuottajat. Ensisijaisesti ne valmentavat uusia perheitä omaan sijaisperhereserviinsä.

» PRIDE-valmennus on prosessimuotoinen ja kestää noin puoli vuotta. Valmentajina toimivat lastensuojelun sosiaalityöntekijät ja perhehoitajat yhdessä.

» Valmennukseen kuuluu yhdeksän ryhmätapaamista ja niihin liittyviä yksilökohtaisia tehtäviä sekä perhekohtaisia tapaamisia. Tehtävissä eläydytään sijoitetun lapsen ja hänen vanhempiensa tilanteisiin ja tunteisiin sekä tutkitaan omien lapsuudenkokemusten vaikutusta valmiuksiin toimia sijaisvanhempana.

» Valmennettavien valmiuksia arvioidaan läpi prosessin, jonka päätyttyä valmiuksista tehdään yhteinen suullinen ja kirjallinen loppuarviointi. Arviointiin sisältyvät myös perustelut, jos perhettä ei voida hyväksyä sijaisperheeksi.

» Ikäihmisten ja kehitysvammaisten ihmisten perhehoitajuutta harkitseville on omat ennakoivalmennusohjelmansa.

LISÄÄ » www.perhehoitoliitto.fi
» Minustako perhehoitaja?

Elmeri on sen verran vauhdikas tapaus, että jonkun on periaatteessa koko ajan oltava lähellä, jotta hänen liikkeisiinsä ehditään reagoida. Perhehoitaja Mikko Aaltonen on ollut ottamassa koppiä Elmeristä jo kolmen vuoden ajan.